

Topografičke crtice

o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve.

Napisao

Fr. Stip. Zlatović.

(Nastavak v. br. 1. god. 1896.)

Županija imala je sljedeće tvrde gradove:

Gradovi.

1. *Bribir*. Na iztočnom kraju visoka brda, koje razstavlja Bukovicu od Kotarâ, na uzvisitu humcu, iznad Ostrovice k iztoku, u skradinskoj občini, vide se nevoljni ostanci slavnoga grada Bribira, glavnog grada županije, od kojega više neostaje kuće ni kućišta, nego na sjevernom kraju razrovani tvrdi bedemi i podanak velike oble kule; ostalo je sve propalo! Bribir osvojše Turci god. 1523., zapališe i razkopaše. Franovci se zakloniše u Šibenik, tako i nekoliko gospodskih obitelji, ostali puk razbježe se k moru, na otoke i u Hrvatsku.

2. *Jarebnjak*. Iznad Loparâ k sjeveru, u selu Brgudi benkovačke občine, na odignutu briegu, stoji obla kula i razvale grada poput ostalih po Kotaru. Kao suvišna Turci ga zapustiše, te od nazad trista godina sam se ruši i obara.

3. *Otavac*. Niže Brguda na zapad diže se veliko brdo i na vrh njega velika obla kula još cjelokupa, a okolo nje razvaline ogradâ i kućišta. Nakon turskoga osvojenja (1523.) valja da je taj grad zapušten ostao, jer mu nestade spomena.

4. *Zelengrad*. U obrovačkoj občini, izmedju sela Medvidja i Kruševa nad selom Zelengradom, diže se na oblui humcu stari hrvatski grad Zelengrad, spomenut u nagodbi izmedju kralja Sigismunda sa Mletčani god. 1433. Velika obla kula još je cjelokupa, ali dvorane i ograda sve do zemlje obojene. U svem je sličan Zečevu i Zvonigradu. Smiešno je, što neki tvrde, da ga je sagradio neki Turčin Zele i svoje mu ime nadio!¹ Osvojše ga Turci god. 1523. i održaše do 1684. Od tad stoji zapušten.

¹ God. 1509 spominje se medju gradovima krbavskoga kneza Ivana Karlovića. (Klaić, Nav. dj. II., str. 52.)

5. *Kaštel*. U selu Žegaru obrovačke občine, blizu rieke Zrmanje, s lieve strane, na briegu vide se obrdane zidine kulâ i ogradâ stare tvrdjave. Seljani, neznaduć joj imena, zovu ju Kaštel.

6. *Biline-Bjeline*. Između sela Nunića i Bruške u mjestu Biline, občine kistanjske, po vrh klisurasta brežuljka, vide se kukavni ostanci jednoga od najstarijih hrvatskih gradova, koga u X. vijeku spominje Const. Porfirogenit imenom *Belitzin*.¹ Najzadnji mu gospodari bili su velmože Draškovići, i u njemu se rodi slavni ban, zagrebački biskup Juraj Drašković². Godine 1523. uzeše ga Turci, zapališe i razkopaše. Jedino mu ostadoše razvale dviju tvrdih kula.

7. *Gradina Žeželj*. U selu Donjem Erveniku, kistanjske občine, s lieve strane rieke Zrmanje, na brežuljku vide se ruševine staroga grada, komu seljani neznaduć imena, po blizini obitelji zovu ga Žeželjeva gradina. Većinom leži u ruševinama.

8. *Čučevo*. Kako riekâ Zrmanja od sela Pagjenâ kreće k zapadu, da se izlije u velebitsko more prama Novigradu, tako riekâ Krka od Knina tekuć k zapadu, kod sela Ivoševci kreće k jugu do pod Šibenik. Između dva kraka riekâ, cienimo da je bio medjaš među županijom bibrskom, podgorskom i kninskom, kako i danas občini kninskoj pripada iztočni dio, a ostalo kistanjskoj. Malo niže krčkoga lakta, na samoj brini rieke, niže Šupljaje (*Burnum*) kistanjske občine, na klisurastu grebenu, stoji cjelokup grad *Čučevo*, posve naličan starim gradovima Vrlici, Ključicu i Karinu sa visokom oblom kulom, kućami i visokom ogradom. Osvojiše ga Turci kad i Knin, god. 1522., i u njemu namjestiše agu, dizdara i kadiju zakrčkoga, te i održaše do god. 1684. Prama njemu bijaše jednak grad Nečven sa lieve strane rieke i među njima na Krki most i poglaviti put u Bukovicu i Kotare.

9. *Zečevo*. Na sjever grada Bribira u skradinskoj občini, posred krševite ravnice, podiže se obao humac i na vrh njega vidi se velika obla kula, sa ruševinama ogradâ i utvrdâ grada *Zečeva*. On je posve naličio Zelengradu i Zvonigradu i s njima je spomenut u nagodbi kralja Sigizmunda (god. 1433.) sa Mletčanima. Uzeše ga Turci god. 1523. i uzdržaše za stražu puta u Kotare. Mletačko izvješće godine 1626. kaže: *Città piccola murata con poca fortezza*. (Starine XIV. 184.) Zapustiše ga god. 1684.

10. *Rogovo*. Na pustošnu mjestu između visovačkoga jezera i rožkoga slapa, pri tjesnacu rieke Krke s desne strane Rupâ skradinske občine, na iztok, povrhu strme klisure nad riekom Krkom, stajaše grad *Rogovo*, koji u XIII. vijeku bijaše u vlasništvu velmoža Ugrinića s Bribira³, a najzad velmoža Martinušića rogovskih, koje obitelji bijahu dva skradinska biskupa i Ana, majka kardinala Jurja Utišenovića. Prama njemu je preko rieke grad

¹ Rački, Doc. VII. str. 413. ad voc.

² Prof. S. Ljubić: Dizionario biografico itd. str. 123.

³ Vidi D. Gruber: Vojevanje Ljudevita. 6.

Kamičak. Rogovski grad daje nazov gornjemu slapu te se zove: *roški slap*. Zapremiše ga Turci god. 1523. i zapustiše. Kašnje čobani strmoglaveć kamenje u rieku, srušiše ga do temelja. Još se mjestu obćuva ime Rogovo i Babingrad.

11. *Ostrovica*. Na podnožju visokoga brda, koji razstavlja Bukovicu od Kotarâ; gradu Bribiru na zapad, iz nizine kotarske ravnice diže se visok oštrijast humac, i na vrh njega tvrdjava Ostrovica, znamenita u poviesti našega naroda. Samo sa sjevera zaklanja grad poveće brdo visoćina bukovaćkih; na sve ostale strane pukle su kotarske ravnice, ter se vidi sa najvećih daljina. Grad se pokazuje cjelokup, visokom ogradom naokolo a iz sriede visokom se diže krupna obla kula. Tu cjelokupu tvrdjavu nije gradila ljudska ruka, nego riedak pojav u prirodi, ona je tako stvorena od stanca kamena! Po donjem kraju tvrdjave opaža se gdje koji biljeg kućnih temelja, tako i na vrhu samogradne oble kule na sriedi, uz koju do vrha naokolo ljudska je ruka prosjekla stepene u živu kamenu. Ostrovica bila je u vlastnićtvu bribirskih Šubića i za kratko doba kninskih Nelepića, kašnje hrvatskih bana, dokle ju godine 1407. kralj Vladislav darova vojvodi Šandalju, a ovaj prodade Mletćanom. Kašnje ju preuze ban i predade vitezu baniću Štrbcu Kožuliću. Po njegovoj smrti god. 1523. zaposjedoše ju Turci, a ovi, gospodari svih ostalih gradova Bukovice i Kotara, malu joj važnost davali, te i zapuštali. Kašnje nije uzdržavana te je i propala. Mletaćko izvješće kaže 1626: *Città murata in collina et è fortezza con borgo*. (Starine XVII. XIV. 184.)

12. *Uzdah*. Izmedju Skradina i Rogova, izmedju sela Čulišića i Rupâ u skradinskoj obćini, na vrh strma briega ćuli visoka obla kula i okolo iste razrovane visoke ograde gradića *Uzdaha*. Kako je blizu Skradina do pet kilometara u sjever, cienimo, da je to ona tvrda kula, koju su u blizini Skradina god. 1512. Turci zauzeli, a god. 1518. slavni ban Petar Berislavić spremao se, da će ih potjerati, sa banićem Štrbcem Kožulićem. (Smićiklas. Poviest hrvatska I. 689.) Kašnje kao suvišnu zapustiše ju Turci. Mletaćko izvješće kaže god. 1630. *Vldarz Uzdasc una città murata sopra (collina) un monticello disabitata* (Starine XIV. 183.)

13. *Sonković*. Na zapad Skradinu do pet kilometara, u selu Sonkoviću, pri briegu, koji od jugozapada razstavlja ga od Prukljana u skradinskoj obćini; brieg se razstavlja pod crkvom sv. Marka na zapad, kao da tuda bijaše sam put, kuda se prolazilo k moru, gdje bijaše pristanište brodova i moglo se doći u latinski grad *Scardonu*, koga se ruševine nalaze po sonkovaćkom polju sve do sadanjega hrvatskoga Skradina. Pri tom otvoru na istom briegu s iztoćne strane stoji stari gradac *Sonković* sa oblom kulom i razrovanom ogradom. Cienimo, da je jedna od onih ćetiriju kula, što su Turci zajedno sa Uzdahom okolo Skradina zauzeli godine 1512. Kada su Kotare osvojili, kao suvišnu, Turci ju zapustiše. Mletaćko izvješće o njoj

kaže godine 1630.: *Sophcovich era prima città.* (Starine. XIV. 182), a starije godine 1626. *Topcovich città disabitata.* (Starine XVII. 143.)

14. *Skradin.* Stari latinski Skradin, kako njegove ruševine kažu i nadpisi, sa novcima i krnjotinama opekâ i posudja, ležao je na zapad sadanjega Skradina, od sela Sonkovića do Pavasovića. Hrvati naseliše sadanji Skradin i nazvaše ga imenom stare *Scardone* u blizini. Današnji podiže se na ugled tek godine 1125., kada Mletčani razoriše Biograd, te se njegovo pučanstvo s biskupom zaklonilo u ovaj grad. Od polovice XIII. vieka, kad dopade banâ Šubića, diže se na veću slavu, jer im bijaše poglavito svratište na moru, gdje su spravljali svoje brodovlje i držali skladište svoje snage na moru. Kasnije ga prodade udovica Šubića Mletčanima, al' jim ga oduze kralj Ljudevit. Pade pod Tvrтка bosanskoga kralja, pak ga Ladislav napuljski darova god. 1407. vojvodi Sandalju, a on Mletčanima, dokle ga god. 1523. osvojiše Turci i održaše do 1647. Opet ga zaposjedoše 1670. i ostaviše g. 1684. Od starih skradinskih utvrda jedino preostaju temelji na briegu istočnoga kraja, i k zapadu tvrdjavnica posljednjih vremena. Kroz 150 g. Turci znadoše uništiti u Skradinu ne samo kršćanske uspomene, dali i sve stare sgrade prvašnjih stanovnika, kako je današnji Skradin iz temelja vas obnovljen. Po mletačkom izvješću god. 1630.: *Da una parte cinta da muro, ha due castelletti*; dočim u starijem u godine 1626. kaže: *Scardona città murata con Castello.* (Starine XVII.—XIV. 182.)

(Dalje sledi.)

